

Oponentní posudek na habilitační práci

PhDr. Richard Biegel, PhD: Město v bouři

Urbanismus a architektura historického centra Prahy 1830–1970

Práce Richarda Biegela pokrývá vsutku bouřlivé období ve vývoji Prahy, kdy se z ospalého provincionálního města proměnila v metropoli samostatného státu. Stavební vývoj, který tuto proměnu provázel, je tak přehlídkou jak proměňujících se architektonických stylů a urbanistických tendencí, tak pohledů na nutnost či vhodnost uchovávat stopy dřívějších fází. Právě tento svár mezi proměnou a kontinuitou je osou Biegelova výkladu a volbu tohoto interpretačního východiska či klíče považuji za první klad publikace. Jak píše na počátku knihy při líčení prvních výraznějších intervencí v polovině 19. století: „Neodvratný svár mezi kontinuitou a reinterpretací městské struktury se tak stal od samého počátku součástí genetického kódu přeměny historických částí Prahy ve střed velkoměsta a zůstal i jedním z hlavních motivů jeho následných osudů.“ (s. 42). Tento zdánlivě zřejmý fakt však kupodivu nebývá samozřejmým východiskem standardních dějin, které obvykle vývoj města líčí jako vývoj budování nového (zatímco jiní autoři pak evidují ztráty v publikacích typu „Zmizelá Praha“). Richard Biegel se naopak velmi systematicky snaží propojit obě perspektivy a pečlivě vždy poměřuje přínos nových kvalit se ztrátami minulého. Vzhledem k jeho ukotvení v památkářské obci (zejména Klubu za starou Prahu) je přirozené, že zejména v hodnocení změn z přelomu 19. a 20. století je vnímavější vůči necitlivosti některých nových zásahů. To ale neznamena jednostranně konzervativní postoj, jak to dokládají například jeho pozitivní hodnocení razantních architektonicko-urbanistických intervencí z 60. let dvacátého století. Jedním příkladem za všechny může být i jeho konkrétní rozbor a pozitivní hodnocení dostavby věží kostela v Emauzích i debat, které tento projekt doprovázely. Biegel v dovětku k této dostavbě a tehdy nalezenému porozumění mezi památkáři a moderními architekty píše, že „normalizace bohužel ukončila i tento pozoruhodný dialog, jehož důsledkem možná mohlo být trvalejší porozumění mezi ochránci minulosti a zastánci budoucnosti“ (s. 366). Myslím, že to přesně vyjadřuje i základní intenci celkového Biegelova snažení (teoretického, ale i praktického), přispět k takovémuto produktivnímu dialogu. Vzhledem k periodicky stále se obnovujícím sporům mezi oběma tábory, jež vedou spíše „paralelní monology“ (s. 382), je toto snažení hodno ocenění.

Druhé pozitivum vidím v důsledném propojení pohledu architektonického a urbanistického: Jednotlivé stavby ho nezajímají jen jako doklady architektonického vývoje, ale především s ohledem na to jak vstupují do urbanistického kontextu. A stejně tak prosazování nových urbanistických koncepcí (třeba uličních tras, dopravních systémů) ukazuje s ohledem na to, jak předurčují možnosti budoucích architektonických řešení. To je také autorovi dobrým vodítkem pro volbu interpretovaných příkladů, kdy se neutápí ve výčtu kvanta staveb, rekonstrukcí a neprovedených plánů, ale soustřeďuje se na ty, jež sehrály důležitou roli právě v přetváření městské struktury, panoramatu, celkového charakteru.

Toto zaměření na architektonické i urbanistické stránky vývoje Prahy jsou však jen jedním rysem opravdu komplexního pojetí této práce, které zahrnuje novostavby, dostavby, rekonstrukce, ale i územní, urbanistické a dopravní koncepty, stejně jako na druhé straně vývoj tuzemské památkové péče, její legislativy, institucionální základny a přední osobnosti.

K výčtu pozitiv musím samozřejmě přidat i obdiv k obrovskému výkonu badatelskému, který stál jistě nespočet hodin strávených archivními i terénními průzkumy. Projevuje se to zejména tam, kde ve výkladu řady důležitých událostí (počínaje asanací ghetta po debaty o výraznějších intervencích z 60. a 70. let) dokáže přiblížit dobové chápání citacemi z mnoha archivních dokumentů, jež vyjadřovaly názory – často – soupeřících názorových stran a proudů. Na těchto autentických vyjádřeních je fantastické, jak se mnohdy argumentace ve prospěch nové výstavby nebo naopak nutnosti záchrany doslova opakují a jak názorové pozice vůči tomuto tématu procházejí v jakýchsi periodách obdobími smíru a naopak nesmiřitelných sporů. Práce tak je i dějinami proměn myšlenkových, vývoje teoretického uvažování jak architektonického, tak památkářského. Ostatně reflexe dosavadní odborné literatury, která se zabývala proměnami Prahy i proměnami názorů na vhodnost určitých tendencí či konkrétních zásahů, je důležitou a rovněž přínosnou součástí práce.

Přestože by se tedy mohlo zdát, že zpracování tohoto historického období už bylo v minulosti věnováno dostatek odborných prací, Biegelova práce přináší výrazný posun především novým pohledem třeba i na fakta dříve známá. Nepochybně může sloužit jako prohloubení našeho historického poznání a nabízí pro ně množství nových poznatků, dokumentovaných i bohatým obrazovým a plánovým doprovodem. Ale stejně tak inspirativní je i pro hledání budoucí orientace vývoje Prahy, formulování kritérií tvorby i ochrany. Jak je i z této práce patrné, každá generace je před nutností formulování takové strategie postavena vždy znovu, definitivně ukončen není nikdy ani vývoj města, ani vývoj názorů na ně. Jak téměř v hermeneutické dikci uvádí Biegel v závěru, kde správně píše, že dějiny města jsou

příběhem, jehož jsme součástí. A „jsme-li součástí příběhu, můžeme z něj jen těžko vystoupit a stát se nestrannými pozorovateli (s. 378).“ Z práce Richarda Biegela je zřetelně znát, že i jako vědec chce být pozorovatelem zúčastněným, tedy angažovaným.

Bývá zvykem, že oponent si vždy najde alespoň nějakou drobnost, kterou by vytkl, aby tak prokázal kritičnost svého přístupu. Neučiním tak, neboť tato práce si takové hnidopišství nezaslouží. Jistě bych v některých hodnoceních konkrétních intervencí zaujal odlišný postoj, ale jsem si vědom toho, že by to byl jen příspěvek k diskuzi, neboť i já jsem jen pouhou součástí onoho příběhu, kdy se neustále prověřují a přehodnocují naše postoje k minulosti i budoucnosti. Bude nepochybně velmi vzrušující, pokud k takové debatě dojde i během obhajoby Biegelovy práce.

Práce je i po formální stránce zpracována velmi pečlivě se všemi náležitostmi vědecké publikace. Úctyhodný a pro další badatele velmi přínosný je i poznámkový aparát, odkazující zejména na množství archivních materiálů. Práce svou odbornou úrovní nepochybně vysoce splňuje habilitační kritéria a jednoznačně ji doporučuji k obhájení.

V Praze, 10. 5. 2021

Prof. PhDr. Petr Kratochvíl, CSc.

Ústav dějin umění AV ČR, v.v.i.